

ACHTERGROND- INFORMATIE

GEZONDHEIDS- INFORMATIE

1	Gezondheidsrisico's door overdracht van ziektekiemen	35	3	Gezondheidsrisico's als gevolg van het buitenmilieu	50
1.1	Gezondheidsrisico's door micro-organismen	36	3.1	Planten en steken of beten door ongedierte	50
1.1.1	Wat zijn micro-organismen?	36	3.1.1	Planten met allergeen stuifmeel	50
1.1.2	Hoe verspreiden micro-organismen zich?	36	3.1.2	Steken door bijen of wespen en tekenbeten	50
1.1.3	Hoe kunnen gezondheidsrisico's beperkt worden?	38	3.2	Hygiëne in zandbakken	50
1.1.4	De hygiëne hypothese.	38	3.3	Klimaat	51
1.2	Persoonlijk Hygiëne	39	3.4	Bodemverontreiniging	51
1.2.1	Handhygiëne	39	3.5	Luchtverontreiniging	52
1.2.2	Persoonlijke verzorging	40	3.6	Stankoverlast	52
1.2.3	Hoest- en niesdiscipline	40	4	Gezondheidsrisico's als gevolg van het (uitblijven van) het medische handelen	52
1.3	Infectieziekten	40	4.1	Geneesmiddelenverstrekking	52
1.3.1	Weren van kinderen	40	4.2	Medische dossiers	53
1.3.2	Het tijdelijk opschorten van de opvang	41	4.3	Medische handelen	53
1.4	Verschoenen/sanitair	41	4.4	Huid- en wondverzorging	53
1.4.1	Toilethygiëne	41	4.5	Hoe om te gaan met bloed?	54
1.4.2	Tanden poetsen	42	4.5.1	Behandeling	54
1.5	Voedselveiligheid	42	5	Aanvullende gezondheidsinformatie	54
1.5.1	Zuigelingenvoeding	43	5.1	Gezonde voeding	54
1.5.2	Voedselallergie en -intolerantie	43	5.2	Luizen en ongedierte	54
2	Gezondheidsrisico's als gevolg van het binnenmilieu	44	5.2.1	Hoofdluis	54
2.1	Ventilatie	44	5.2.2	Kakkerlakken	55
2.1.1	Ventileren	45	5.2.3	Muizen en ratten	55
2.1.2	Luchten	45	5.2.4	Vliegen	55
2.1.3	Ventilatievoorzieningen en ventilatiegedrag	45	6	Literatuurlijst	56
2.2	Temperatuur- en vochtbalans	45			
2.2.1	Temperatuur	45			
2.2.2	Vochtbalans	46			
2.3	Binnenlucht	47			
2.3.1	Stoffering	47			
2.3.2	Rook	47			
2.3.3	Stoffigheid	47			
2.3.4	Verf, lijm en spuitbussen	47			
2.3.5	Verbrandingsproducten	47			
2.3.6	Asbest	48			
2.3.7	Schadelijke stoffen via ventilatie	48			
2.4	Geluidshinder	48			
2.5	Leidingwater	48			
2.6	Huisdieren	48			
2.7	Planten	48			
2.8	Schoonmaken	49			
2.8.1	Huishoudelijk reinigen	49			
2.8.2	Desinfecteren van materialen	49			
2.8.3	Alcohol 70%	49			
2.8.4	Chloortabletten	49			

INLEIDING

Ouders en professionals zullen instemmend knikken wanneer gesteld wordt dat gezondheid een groot goed is. Aan vrijwel alle aankomende ouders is de vraag “heb je een voorkeur voor een jongen of meisje?” wel een keer gesteld. Menigeen antwoordt dan “dat maakt niet uit, als het kind maar gezond is”. Gelukkig is dat doorgaans het geval. Dat neemt niet weg dat jonge kinderen een kwetsbare groep vormen. Om een goede gezondheid te behouden is een permanente inspanning onontbeerlijk. Vandaar dat niet alleen ouders, maar ook mensen die betrokken zijn bij de opvang van kinderen, zich bewust moeten zijn van risico's waar kinderen aan worden blootgesteld.

Er zijn tal van factoren die de gezondheid beïnvloeden. Directe verbanden zijn doorgaans moeilijk aantoonbaar. Kinderen opvangen in een omgeving waarin een goede gezondheid gewaarborgd is, gaat verder dan het voorkomen van kinderziekten. Zelfs als er in een woning waar gastouderopvang plaats vindt relatief weinig ziek zijn, betekent dit niet automatisch dat kinderen hier geen risico's lopen. Ook ogenschijnlijk gezonde kinderen, kunnen aan risico's blootgesteld zijn die een goede gezondheid ondermijnen. Hierbij kunt u bijvoorbeeld denken aan een ongezonde binnenlucht, verbrandingsgassen en zwevende deeltjes microstof. Stoffen die op termijn luchtwegaandoeningen kunnen veroorzaken.

Om een goede gezondheid te kunnen waarborgen is het van belang dat gezondheidsrisico's onderkend worden en het handelen erop gericht is om deze risico's te beperken.

De gezondheidsinformatie is een bundeling van achtergrondinformatie, feiten en wetenswaardigheden uit de praktijk. Er wordt onder meer uitleg gegeven over ziektekiemen, binnen- en buitenmilieu en medisch handelen. De gezondheidsinformatie bevat een schat aan informatie die als basis geldt voor alle betrokkenen binnen de kinderopvang. Voor het uitvoeren van een gedegen risico-inventarisatie gezondheid is deze informatie dan ook van groot belang.

1 Gezondheidsrisico's door overdracht van ziektekiemen

Jonge kinderen vormen een kwetsbare groep. Hun afweersysteem is nog volop in ontwikkeling. Kinderen die door een gastouder worden opgevangen hebben een grotere kans om een infectieziekte op te lopen dan kinderen die thuis verblijven. Via andere kinderen en bijvoorbeeld door het gebruik van gezamenlijk speelgoed komen zij vaker en al op jongere leeftijd in contact met allerlei ziekteverwekkers (micro-organismen) waartegen zij nog geen weerstand hebben opgebouwd. Wetenschappelijk onderzoek heeft aangetoond dat in een omgeving van drie of meer kinderen het aantal infecties verdubbelt. In het verleden werd de verspreiding van infectieziekten voorkomen door kinderen met een infectieziekte te weren. Ervaring heeft geleerd dat uitsluitend de kinderen verwijderen geen efficiënt systeem is om epidemieën en verdere verspreiding te voorkomen. Omdat een kind infecties verspreidt in een asymptomatische fase (waarin het kind zelf nog niet ziek is) zijn goede hygiëne-maatregelen noodzakelijk om onnodige overdracht van ziektekiemen tegen te gaan.

Bij 25 % van de kinderen jonger dan 3 jaar verloopt geelzucht (hepatitis A) totaal klachtenvrij. Besmette kinderen kunnen de ziekte verspreiden, zonder dat de omgeving hier weet van heeft. Diarree kan een indicatie zijn voor hepatitis A.

Bron: Infectieziekteklapper voor Kinderdagverblijven “Kind en Gezin”, België maart 2000

Intiem contact, verzorging en spelactiviteiten, gekoppeld aan onvoldoende hygiënisch gedrag, worden vandaag de dag als belangrijkste oorzaak van verspreiding van infectieziekten gezien.

1.1 Gezondheidsrisico's door micro-organismen

1.1.1 Wat zijn micro-organismen?

Micro-organismen komen overal voor: op de huid, op meubelen, op gebruiksvoorwerpen, in de lucht, in water, op en in voedsel. Tot de micro-organismen behoren bacteriën, virussen, schimmels en gisten. Micro-organismen zijn voor het blote oog onzichtbaar. De meeste soorten zijn onschuldig of zelfs nuttig. Een aantal micro-organismen is ziekteverwekkend. Als de mens hiermee in aanraking komt kan hij ziek worden. Of iemand ziek wordt hangt van een drietal factoren af. Allereerst is de hoeveelheid micro-organismen waarmee iemand besmet wordt van belang. Ten tweede speelt het ziekmakend vermogen (de virulentie) van het micro-organisme een belangrijke rol. Of besmetting uiteindelijk tot een infectie leidt is mede afhankelijk van de derde factor: de conditie van de persoon. Een bepaalde besmetting kan bij de ene mens ziekte veroorzaken, de ander voelt zich niet lekker en een derde heeft nergens last van. Baby's en jonge kinderen hebben een verminderd weerstandsvermogen en zijn hierdoor gevoeliger voor infecties dan volwassenen. Kinderen worden doorgaans niet alleen sneller ziek, maar de gevolgen kunnen ook veel ernstiger zijn.

Dat baby's bijzonder kwetsbaar zijn heeft onder meer te maken met het feit dat de maagzuurproductie pas na ongeveer 6 maanden goed op gang komt. Voor die tijd is de maaginhoud minder zuur dan die van een volwassene. Een zure omgeving zorgt ervoor dat micro-organismen niet kunnen uitgroeien of zelfs afsterven. Zolang de zuurgraad van de maaginhoud te laag is, is de kans op infectie bij besmetting groot!

Onder gunstige omstandigheden kunnen micro-organismen uitgroeien tot grote aantallen. Om zich te vermeerderen hebben ze vocht en voedsel (bijvoorbeeld vuil, huidschilfers, stof) nodig. De snelheid waarmee ze groeien is afhankelijk van de temperatuur. Bij een temperatuur tussen de 10°C en 50°C zijn de omstandigheden ideaal.

Een goede hygiëne is er op gericht om besmetting te voorkomen en het aantal schadelijke micro-organismen tot een minimum te beperken, om zo kinderen minder snel én minder ernstig ziek te laten worden.

1.1.2 Hoe verspreiden micro-organismen zich?

Micro-organismen kunnen zich op de volgende manieren verspreiden;

- via de handen
- via de lucht (via druppels door aanhoesten, huidschilfers of stof)
- via water en voedsel
- via voorwerpen zoals speelgoed, de closetpot, een deurkruk of beddengoed
- via lichaamsvloeistoffen (braaksel, ontlasting, wondvocht of bloed)
- via dieren

Tabel 1: een overzicht van de wijze waarop een aantal in kindercentra voorkomende ziektes verspreid kunnen worden.

ZIEKTE	VERSPREIDING VIA:			Handen*
	Kleine in de lucht zwevende vochtdruppeltjes uit de neus, keel of mond (hoesten, niezen, snot)	Ontlasting	Besmette lichaamsvloeistoffen zoals bloed, wondvocht en pus	
Griep	●	○	○	●
Hepatitis A (geelzucht)	○	●	○	●
Hepatitis B	○	○	●	●
Hersenvliesontsteking	●	●	○	●
Kinkhoest	●	○	○	●
Koortslip	●	○	●	●
Krentenbaard	○	○	●	●
Maag- darmklachten (diarree)	●	●	○	●
Oogontsteking	●	○	●	●
Roodvonk	●	○	○	●
Steenpuist	●	○	●	●
Vijfde en zesde Ziekte	●	○	○	●
Waterpokken	●	○	●	●
Wormpjes	○	●	○	●
TBC	●	○	○	●
Verkoudheid (onder meer veroorzaakt door RS virus)	●	○	○	●

* Voor veel infectieziekten geldt dat ziektekiemen via vochtdruppeltjes uit de neus, keel of mond kunnen worden overgedragen. Na hoesten en niezen raken handen besmet. Ook na wondverzorging of contact met vocht uit blaasjes zullen vaak ziektekiemen op de handen aanwezig zijn. Het spreekt voor zich dat dit ook het geval is wanneer kinderen

verschoond worden of een helpende hand wordt toegestoken bij het afvegen van de billen. De via de handen meegelifte ziektekiemen kunnen op een later tijdstip oppervlakken of spelmateriaal besmetten, waardoor uiteindelijk via hand-mond-contact ziektes veroorzaakt kunnen worden. Handen zijn zodoende altijd een potentiële bron van besmetting.

1.1.3 Hoe kunnen gezondheidsrisico's beperkt worden?

Door extra aandacht te besteden aan hygiëne kunnen gezondheidsrisico's beperkt worden. Het gaat daarbij niet alleen om een schone leefomgeving en een goede persoonlijke hygiëne, maar tevens om het voorkomen van risicovol gedrag waardoor micro-organismen zich kunnen vermenigvuldigen tot grote hoeveelheden.

Om te voorkomen dat kinderen ziek worden is een gezonde leefomgeving (binnen- en buitenmilieu) van belang. Hierdoor blijft het aantal ziektekiemen tot een minimum beperkt. Daarnaast moet er op een verantwoorde manier met voeding omgegaan worden. Wanneer er toch sprake is van een verhoogd risico op besmetting door bijvoorbeeld zieke kinderen, besmet voedsel of een ongeluk met een open wond, moet er op een juiste manier gehandeld worden. Door een goed beleid op het gebied van medicijnverstrekking, hygiëne bij de bereiding van voedsel en wondverzorging kunnen gezondheidsrisico's tot een minimum beperkt blijven.

1.1.4 De hygiëne hypothese

De hygiëne hypothese veronderstelt dat een overdaad aan hygiëne leidt tot een toename van infectieziekten, allergieën en astma bij vooral kinderen. In een te schone leefomgeving zou het lichaam onvoldoende weerstand opbouwen. Een aantal deskundigen zetten kanttekeningen bij de wetenschappelijke onderzoeken die de hypothese bevestigen. "Het grootste gevaar van de mediaberichten is dat mensen aan de hand van deze berichten concluderen dat het dus goed is om je kind in de vuiligheid te laten spelen, het preventief gezien goed is om veel huisdieren rond te laten lopen tussen allergische kinderen". De studies waaruit de hygiëne hypothese ontsproten is hebben grotendeels gekeken naar het voorkomen van allergieën en nagenoeg niet naar oorzaak en gevolg. Om een voorbeeld te noemen: kinderen die op een boerderij opgroeien worden meer dan gemiddeld blootgesteld aan allergenen en bacteriën én boerenkinderen hebben minder last van allergieën. Dus zeggen de voorstanders van de hypothese: "het is voor kinderen goed om in zo'n omgeving op te groeien om allergieën te voorkomen!". Echter uit de onderzoeken komt naar voren dat er sprake is van het 'healthy worker-effect'. Kinderen van een boer die last hebben van allergieën zoals bijvoorbeeld hooikoorts, kiezen een ander vak. Er treedt dan een selectie op met als resultaat dat alleen de niet-allergische kinderen boer worden en

op boerderijen blijven werken. Vervolgens erven het grootste deel van de kinderen deze eigenschap en kom je dus minder allergieën tegen in deze branche.

Een ander voorbeeld is bijvoorbeeld dat er minder allergieën voorkomen bij mensen met huisdieren. Inderdaad is het zo dat als je allergisch bent of kinderen met allergieën hebt er geen huisdieren in huis genomen zullen/kunnen worden. Ook op deze manier heb je dus een omgekeerd bewijs.

In tegenstelling tot hetgeen de hygiëne hypothese veronderstelt geven statistieken over infectieziekten geen trends aan dat de weerstand van de bevolking aan het verminderen is. Goede reiniging en de juiste hygiënemaatregelen worden juist aanbevolen om ziektekiemen te controleren.

1.2 Persoonlijke hygiëne

Iedere mens draagt ontelbare al dan niet ziekmakende micro-organismen bij zich. Om de verspreiding van deze micro-organismen naar andere mensen tegen te gaan is een goede persoonlijke hygiëne belangrijk. De gastouder kan bij de verzorging van de kinderen de micro-organismen van het ene kind overbrengen naar een ander kind. Daarom is voor hen een goede persoonlijke hygiëne extra belangrijk.

Het komt in de praktijk regelmatig voor dat de handen van kinderen met een washandje worden schoongewreven. Hoewel deze methode geschikt is voor het verwijderen van zichtbaar vuil zoals verf, is dit geen alternatief voor het wassen van de handen om verspreiding van ziektekiemen te voorkomen. Als er één washandje voor meerdere kinderen gebruikt wordt, kunnen ziektekiemen via het washandje van kind tot kind overgebracht worden. Wanneer washandjes daarnaast na gebruik enige tijd blijven liggen, zullen hierin aanwezige ziektekiemen, zich in een rap tempo vermenigvuldigen. Het washandje wordt zodoende een reële besmettingsbron.

1.2.1 Handhygiëne

Ziektekiemen worden veelal via de handen overgedragen. Een goede handhygiëne door de gastouder, maar ook door de kinderen, is één van de meest effectieve manieren om besmettingen te voorkomen.

Wanneer moet je de handen wassen?

Voor;

- het aanraken en bereiden van voedsel
- het eten of het helpen bij eten
- wondverzorging

Na;

- hoesten, niezen en snuiten
- toiletgebruik
- het verschonen van een kind
- contact met lichaamsvochten zoals speeksel, snot, braaksel, ontlasting, wondvocht of bloed
- buiten spelen
- contact met vuil textiel of de afvalbak
- schoonmaakwerkzaamheden

Om risico's uit te sluiten is het van belang dat de handen op de juiste plaats gewassen worden. Wanneer de gastouder of kinderen na toiletbezoek de handen in de keuken wassen, bestaat de kans dat de knop van de kraan met ziektekiemen verontreinigd raakt. Als daarna de knop wordt aangeraakt als de gastouder haar handen wast voordat ze boterhammen gaat smeren, kunnen de handen bij het dichtdraaien van de kraan besmet raken. Via de boterhammen krijgen de kinderen de ziektekiemen uiteindelijk binnen.

Handen wassen doe je als volgt;

- gebruik stromend water
- maak de handen nat en neem vloeibare zeep
- wrijf de handen over elkaar en zorg ervoor dat water en zeep over de gehele handen worden verdeeld
- spoel de handen al wrijvend af onder stromend water
- droog de handen af met een schone droge handdoek, gebruik liefst papieren handdoeken

Handen wassen is een lastig en tijdrovend klusje.

In de praktijk blijkt dat handen vaak onzorgvuldig worden gewassen. Menigeen houdt de handen even onder stromend water waarbij het gebruik van zeep 'vergeten' wordt. De veronderstelling dat verontreinigingen zo afdoende verwijderd worden, is onjuist. Omdat ziektekiemen onzichtbaar zijn is het resultaat optisch niet te beoordelen. Deskundigen gaan er van uit dat de handen gedurende minimaal tien seconden met water en zeep gewassen moeten worden.

Wanneer zijn wegwerphandschoenen raadzaam?

Het is raadzaam wegwerphandschoenen te dragen als er een kans bestaat dat je in aanraking komt met eventueel besmette lichaamsvochten zoals ontlasting met bloed, wondvocht of bloed. Hiermee voorkom je dat jezelf besmet wordt. De handschoenen hoeven niet steriel te zijn. Na gebruik van wegwerphandschoenen moeten deze worden weggegooid. De handen moeten daarna met water en zeep gewassen worden.

1.2.2 Persoonlijke verzorging

Wondjes

Wondvocht en bloed kunnen een gevaarlijke besmettingshaard zijn. In wondvocht zijn per definitie ziektekiemen aanwezig. Via bloed kan hepatitis B en bijvoorbeeld het HIV-virus worden overgedragen. Zorg dat open wondjes altijd zijn afgedekt met een waterafstotende pleister.

Nagelverzorging

Onder lange nagels, kunstnagels en geschilderde of gebrokkelde nagellak kunnen micro-organismen zich hechten en vermeerderen. Door nagels kort te knippen en het gebruik van kunstnagels te vermijden wordt het risico tot een aanvaardbaar niveau teruggebracht.

1.2.3 Hoest- en niesdiscipline

Ziektekiemen uit de neus, mond en keel kunnen zich op verschillende manieren verspreiden. Door hoesten en niezen worden ziektekiemen in onzichtbare speekseldeeltjes verspreid in de lucht. Als deze vochtdruppeltjes door een ander worden ingeademd, nestelen de ziektekiemen zich bij deze persoon in de neus, mond, keel of longen met mogelijk ziekte tot gevolg.

Wanneer de hand voor de mond wordt gehouden, kan daarna besmetting optreden door de besmette handen.

Bij kinderen voorkomende ziektes als kinkhoest, waterpokken en een aantal vormen van hersenvliesontsteking worden verspreid via kleine, in de lucht zwevende vochtdruppeltjes afkomstig uit de neus- en keelholte van het zieke kind. Door alert te zijn op een goede hoesthygiëne kan worden voorkomen dat kinderen onnodig ziek worden.

Een andere verspreidingsweg is via snot of slijm. Denk hierbij bijvoorbeeld aan een kind dat een snottebel wegveegt en met het vuile handje speelgoed vastpakt. Via het 'besmette' speelgoed kan een ander kind op een later tijdstip geïnfecteerd raken. Door kinderen in hun gedrag te corrigeren en zelf alert te zijn door snottebellen tijdig weg te vegen kan onnodige verspreiding van ziektekiemen worden voorkomen.

Zakdoeken

Bij het snuiten van de neus komen er ziektekiemen op de zakdoek en de handen. Hergebruikte zakdoeken zijn een ongeschikte besmettingsbron. In een warme (broekzak) en vochtige omgeving gedijen micro-organismen erg goed. Bij hergebruik van de vuile zakdoek is er een kans dat besmetting via de handen wordt overgedragen.

Joost en Marieke zitten naast elkaar aan tafel. Joost heeft een fikse verkoudheid onder de leden. Hij heeft een loopneus. De gastouder wrijft zijn neus met een papieren zakdoek schoon. Het zakdoekje wordt dichtgevouwen en in één beweging poetst ze met datzelfde doekje Marietjes vieze mondje schoon. Ziektekiemen worden via de zakdoek van Joost zijn neus overgebracht naar Mariekes mond. Een paar dagen later wordt Marieke afgemeld. Volgens haar ouders heeft ze zonder jas in de tuin gespeeld en daarbij een verkoudheid opgelopen....

1.3 Infectieziekten

Iemand die besmet is met een infectieziekte, draagt ziektekiemen bij zich. Voor veel ziektes geldt dat de besmetting al heeft plaatsgevonden voor dat de persoon in kwestie daadwerkelijk ziek wordt. Het is zodoende nooit uit te sluiten dat de gastouder of één van haar gezinsleden kinderen besmet. Het is vanuit infectieziektenpreventie doorgaans niet noodzakelijk dat kinderen thuis blijven. Bij ziekte zijn strikte hygiënemaatregelen aan te raden.

Een aantal infectieziekten worden verspreid via pus of vocht. Denk daarbij aan een loopoor, vocht uit waterwratten of vocht uit blaasjes van een koortslip.

1.3.1 Weren van kinderen

Voor de meeste infectieziekten geldt dat besmetting al plaatsgevonden heeft voordat de diagnose wordt gesteld. Eventuele besmetting heeft dan al plaatsgevonden voordat het kind daadwerkelijk ziek wordt.

Bescherming van de gezondheid van de andere kinderen zal dan ook zelden een reden zijn om het kind niet toe te laten. Het weren van zieke kinderen is alleen nodig bij enkele zeer ernstige infectieziekten. Overleg met de GGD kan wenselijk zijn. Denk hierbij bijvoorbeeld aan kinderen die met geelzucht van vakantie terug komen en dus nog geen andere kinderen hebben kunnen besmetten. Wering is altijd van toepassing op kinderen met buiktyfus, paratyfus, bloederige diarree en open TBC.

1.3.2 Het tijdelijk opschorten van de opvang

In een aantal uitzonderlijke gevallen kan het nodig zijn om (tijdelijk) geen kinderen door de gastouder of in de woning waar gastouderopvang plaats vindt op te (laten) vangen. Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn wanneer de gastouder of één van de gezinsleden van de gastouder met geelzucht van vakantie terug komt en dus nog geen kinderen heeft kunnen besmetten. De opvang moet tijdelijk opgeschort worden als de gastouder of één van de gezinsleden van de gastouder buiktyfus, paratyfus, bloederige diarree of open TBC heeft. Dit zal te allen tijde in overleg met de GGD gebeuren.

Voor meer informatie over infectieziekten kunt u terecht bij uw GGD.

1.4 Verschonen/ sanitair

Het verschonen van een baby brengt risico's met zich mee vanwege het directe contact met ontlasting. Er is een aanzienlijke kans dat het kind, de verzorger of de omgeving besmet raakt met bacteriën.

Omdat in de woning waar gastouderopvang plaats vindt voor het verschonen van baby's geen speciale schoonruimte is, zal de gastouder extra alert moeten zijn om te voorkomen dat via deze handeling ziektekiemen verspreid worden.

Om verspreiding van ziektekiemen te voorkomen moeten kinderen op een speciaal daarvoor bestemde plek verschoond worden. Verschonen en voedselbereiding moeten strikt gescheiden gebeuren. Daarnaast is het van belang dat er maatregelen getroffen worden om het schoonkussen schoon te houden. In principe is het niet nodig het schoonkussen te desinfecteren. Zorgvuldig huishoudelijk schoonmaken is voldoende. Alleen bij vervuiling met bloed of bloederige diarree moet gedesinfecteerd worden met alcohol 70%.

Uit een onderzoek met betrekking tot hygiëne rondom het verschonen van kinderen in de thuissituatie blijkt dat verspreiding van ziektekiemen een reëel gevaar is.

Het onderzoek richtte zich op ouders die hun kinderen recent hebben laten vaccineren tegen polio. Omdat het vaccinavirus het lichaam via de ontlasting verlaat is dit een interessante case voor de verspreiding van een dergelijk virus in huis. Alle handelingen van ouders tijdens en na het verschonen van de luier zijn gevolgd. Uit het onderzoek blijkt onder andere dat;

- slechts 43% van de verzorgers handen met zeep wast na verschoning van de luier

- 15% van het badkameroppervlak besmet raakt met het polio vaccinavirus
- luiers over het algemeen worden verschoond in de huiskamer, met als gevolg dat 12% van de huiskamers besmet raakt, ook in de keuken werden sporen gevonden

Bron: Hygiëne Bulletin, juni 2003

1.4.1 Toilethygiëne

Ontlasting kan ziektekiemen bevatten waardoor handen en sanitair besmet kunnen raken. Besmetting van handen komt veel voor en daardoor eveneens besmetting van alle contactoppervlakken rondom het toilet. Dit zijn oppervlakken die na toiletbezoek met de handen worden aangeraakt. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de spoelknop, de kraan, de handdoek, de lichtschakelaar of de deurkruk. Besmette oppervlakken kunnen fungeren als overdrachtsmedium. Op een later tijdstip kunnen langs deze weg overgebrachte ziektekiemen via hand-mond-contact infecties te weeg brengen.

In kindercentra heeft groepsleiding vaak direct zicht op de sanitaire ruimte. In de woning waar gastouderopvang plaats vindt zal dat doorgaans niet het geval zijn. Om er voor te zorgen dat kinderen hun handen wassen nadat ze naar het toilet zijn geweest, zal een gastouder op dit punt extra alert moeten zijn of deze afspraak daadwerkelijk door de kinderen nageleefd wordt.

Tabel 2: percentage kinderen met infectieziekten van het maagdarmkanaal

percentage kinderen met infectieziekten van het maagdarmkanaal gegevens in het jaar 2000		
leeftijd	Jongens	Meisjes
0-4	9.0%	8.1%
5-9	2.6%	2.7%
10-14	1.5%	1.2%
15-19	0.8%	1.2%

Bron: Poos MJJC, Gijsen R. Incidentie en sterfte naar leeftijd en geslacht.

In: Volksgezondheid Toekomst Verkenning, Nationaal Kompas Volksgezondheid.

Bilthoven: RIVM.

1.4.2 Tandem poetsen

Een tandenborstel kan besmet raken door een vuile beker of een vervuilde tandenborstelhouder. Als een tandenborstel niet goed wordt uitgespoeld kunnen ziektekiemen op de borstel achter blijven. Achtergebleven micro-organismen (tandplak) kunnen uitgroeien en in de borstel aanwezige voedingsresten bederven. Wanneer hij na gebruik niet kan drogen, groeien micro-organismen uit. Ziektekiemen kunnen van borstel naar borstel overgebracht worden als bijvoorbeeld meerdere borstels met de haren tegen elkaar of met de borstel naar beneden in één beker worden opgeborgen.

Omdat ziektekiemen vaak in mond en keelholte vertoeven en tandvlees tijdens het poetsen kan gaan bloeden, moet worden voorkomen dat kinderen andermans tandenborstel gebruiken.

1.5 Voedselveiligheid

Om de gezondheid van kinderen te kunnen waarborgen, is het van belang dat een aantal maatregelen rondom voedingsverzorging worden getroffen die er toe leiden dat de veiligheid van de door de gastouder verstrekte voeding gegarandeerd is.

De Warenwet Hygiëne van Levensmiddelen is niet van toepassing op gastouderopvang. Kindercentra daarentegen moeten een voedselveiligheidssysteem hanteren. De richtlijnen met betrekking tot voedselveiligheid in kindercentra zijn vastgelegd in de door het Voedingscentrum geschreven 'Hygiëncode voor de voedingsverzorging in woonvormen, kinderdagverblijven, dienstencentra en bij uitbrengmaaltijden'. De hygiëncode is te bestellen bij het Voedingscentrum (tel. 070-30.68.888, bestelnummer 442. Zie voor meer informatie www.voedingscentrum.nl).

Uit schattingen blijkt dat in Nederland jaarlijks meer dan een miljoen mensen maagdarmlaachten krijgen door voedselinfecties en -vergiftigingen. Bij jonge kinderen kunnen de gevolgen zeer ernstig zijn. In Nederland sterven jaarlijks naar schatting 280 mensen aan een voedselvergiftiging.

Bron: *intermediair*. Kees Versluis. 39e jaargang nummer 17, 22 april 2004

Het hebben van een voedselveiligheidsplan is voor gastouders geen wettelijke verplichting. Dat neemt niet weg dat het voor de hand ligt dat het gastouderbureau in samenspraak met de gastouder na gaat, welke maatregelen noodzakelijk zijn.

Uit metingen van de koelkasttemperatuur in bijvoorbeeld kindercentra blijkt dat de capaciteit van koelkasten die bedoeld zijn voor huishoudelijk gebruik nogal eens ontoereikend is. Door het intensieve gebruik van de koeling, de deur van de koelkast gaat in een

kindercentrum heel vaak open en dicht, loopt de temperatuur vaak op tot boven de 7°C waardoor micro-organismen kans zien snel uit te groeien. Van te warm bewaarde producten neemt de houdbaarheid snel af. De op de verpakking vermelde houdbaarheidsdatum klopt dan niet meer! In een koelkast kan de temperatuur variëren. De koudste plek vind je onder in de koelkast. In de opbergvakken in deur daarentegen is het het warmst. Bewaar flesvoeding daarom nooit in de deur!

Als uit periodieke metingen blijkt dat de temperatuur in de koelkast te hoog is, kan een professionele koelkast uitkomst bieden.

De voedingsverzorging begint bij de aankoop van levensmiddelen en het vervoer naar de woning. Eenmaal thuis moet aandacht besteed worden aan een goede opslag van levensmiddelen. Kritische punten zijn het bewaren, bereiden en verstrekken van voeding. Tenslotte moet er aandacht besteed worden aan het opruimen en de afwas.

De temperatuur van levensmiddelen is van groot belang voor de houdbaarheid en de veiligheid van levensmiddelen.

Het gaat daarbij om drie principes;

- Remmen van groei van micro-organismen, door producten koel te bewaren (bij maximaal 7°C, bij voorkeur bij 4°C) wordt vermeerdering voorkomen of sterk teruggedrongen. Doden van micro-organismen, dit gebeurt door voedingsmiddelen door en door te verhitten (tot minimaal 75°C in de kern van het product);
- Voorkomen dat micro-organismen uitgroeien, door gerechten snel te verwarmen en af te koelen kan worden voorkomen dat micro-organismen op het moment dat er een optimale groeitemperatuur heerst, de kans krijgen om uit te groeien.

Bron: 'Hygiëncode voor de privé-huishoudens', een uitgave van het Voedingscentrum.

De verwerking en bereiding van voeding moet op een hygiënisch verantwoorde manier gebeuren. Voeding kan tijdens het verwerken en bereiden besmet raken. Dit kan onder meer doordat er op een verontreinigende ondergrond wordt gewerkt. Ook kan besmetting via keukenmateriaal plaats vinden.

Bij de aankoop van keukenmateriaal wordt minder vaak in overweging genomen dat keukenmateriaal goed te reinigen moet zijn. Neem nu een staafmixer. Een apparaat dat gebruikt wordt voor het pureren van voeding voor de meest kwetsbare groep (de allerkleinsten). Wanneer de staaf niet demontabel is zal men bij het reinigen van het apparaat over het algemeen spaarzaam met water omgaan. Het resultaat is dat de staven vaak onvol-doende schoon zijn. Een wat duurder exemplaar heeft een afneembare staaf die zelfs eventueel machinaal gereinigd kan worden.

Als keukenmateriaal beschadigd raakt kan dit goed schoonmaken belemmeren. Het is dan van belang dat het snel vervangen wordt.

Veel rauwe voedingsmiddelen (zoals vlees) bevatten ziektekiemen. Een goede scheiding tussen rauw en bereid voedsel is daarom van groot belang. Om gezondheidsrisico's te voorkomen is een goede verhitting erg belangrijk. Door rauwe producten tot minimaal 75°C te verwarmen sterven de in de voeding aanwezige micro-organismen.

Ook bij gastouders moet het beleid er op gericht zijn dat voeding niet besmet raakt. Door het verschonen en de voedselbereiding strikt te scheiden kunnen risico's uitgesloten worden. Een goede handhygiëne is bij de voedselbereiding van cruciaal belang.

Een handig middel om aan te kunnen tonen dat de door de gastouder verstrekte voeding veilig is, is het verrichten van een aantal maandelijks controles die genoteerd worden. Welke controles aan te raden zijn, hangt af van de specifieke situatie. Het bereiden en verstrekken van warme maaltijden zal meer risico's met zich mee brengen dan het verstrekken van een broodmaaltijd.

De volgende (maandelijks) controles kunnen uitgevoerd worden;

- inkopen doen: temperatuur enkele gekoelde of diepgevroren producten
- opslag: temperatuur koelkast, temperatuur diepvries*, controle houdbaarheidsdata (wel/niet gecontroleerd)
- bereiden warme maaltijden*: kerntemperatuur vlees, vis, gevogelte en eiergerechten en controle temperatuur frituurvet*
- regenereren (opwarmen eerder bereide maaltijdcomponenten)*: kerntemperatuur

*indien van toepassing.

1.5.1 Zuigelingenvoeding

Gezien de kwetsbare gezondheid van baby's moet bij de bereiding van flesvoeding de nadruk liggen op een goede hygiëne.

Daarnaast moet de voeding op een juiste wijze bewaard worden en moeten resten weggegooid worden.

Poedervormige zuigelingenvoeding is een kwetsbaar product. Aangelengd met water is het een goede voedingsbodem voor bacteriën. Het moet daarom altijd gekoeld worden bewaard. Het van huis meebrengen van aangemaakte zuigelingenvoeding naar kindercentra is niet meer toegestaan. Het is daarom voor de hand liggend dat zuigelingenvoeding ook bij de gastouder in poedervorm wordt aangeleverd.

Afgekolfde moedermelk moet tijdens het vervoer naar de woning waar gastouderopvang plaats vindt koel gehouden worden. Bij de gastouder moet de moedermelk in de koelkast bij 4°C bewaard worden.

Moedermelk die diepgevroren wordt meegebracht kan het beste in de koelkast ontdooien. Resten van eenmaal verwarmde moedermelk moeten weggegooid worden.

Om te voorkomen dat een kind ziek wordt van in de fles of speen achtergebleven etensresten van de vorige voeding, moet veel aandacht aan het reinigen en uitkoken van flessen en spenen besteed worden. Bacteriën in achtergebleven restjes kunnen zich namelijk vermeerderen die vervolgens de baby weer kunnen infecteren.

Bewaar de schone flessen op hun kop, zet ze op een schone handdoek zodat er geen water in achterblijft. Hierdoor neemt de kans op uitgroei van eventueel achtergebleven micro-organismen af.

1.5.2 Voedselallergie en -intolerantie

Door voedselallergie en voedselintolerantie ontstaan ongewenste reacties na het eten van bepaalde voedingsmiddelen. Consumptie van het voedingsmiddel waar de voedselallergie en voedselintolerantie voor bestaat, inclusief de producten waar het betreffende voedingsmiddel als ingrediënt in is gebruikt, geeft gezondheidsklachten. Deze klachten kunnen zeer ernstig zijn.

Om te voorkomen dat een kind met een voedselallergie of voedselintolerantie gezondheidsklachten krijgt, is het noodzakelijk dat het een dieet volgt. Het voedingsmiddel waar de allergie voor bestaat (koemelk bijvoorbeeld), mag immers niet meer (of bij intolerantie slechts in beperkte hoeveelheid) in de voeding voorkomen. Daarom is het van belang dat bekend is wat de samenstelling van de verstrekte voeding is. Afhankelijk van de ernst van de intolerantie of allergie moeten extra voorzorgsmaatregelen

zoals het gebruik van apart bestek en dergelijke genomen worden. Zorg ervoor dat de gezondheidskenmerken van kinderen bekend zijn. Bepaal in samenspraak met de ouder/verzorger van het kind welke maatregelen noodzakelijk zijn.

Klachten bij voedselovergevoeligheid;

Maagdarmkanaal

Braken, diarree, verstopping, achterblijven in de groei, weigeren van voeding, darmkrampen, ontroostbaar huilen.

Luchtwegen

Astma, ontstoken ogen, waterige snotneus.

Huid

Eczeem, galbulten, rode vlekken, vocht vasthouden.

Algemeen

Veel onrust.

Bron: de brochure 'Goed eten voor baby en peuter', een uitgave van het Voedingscentrum.

2 Gezondheidsrisico's als gevolg van het binnenmilieu

Het is van groot belang dat kinderen verblijven in ruimten met een gezond binnenmilieu. Een gezond binnenmilieu betekent dat de lucht schoon en fris is en weinig stofdeeltjes en micro-organismen bevat. Ook de temperatuur en de vochtigheid van de lucht mogen niet te laag of te hoog zijn. Een gezond binnenmilieu voorkomt dat kinderen onnodig ziek worden.

In juli 1999 is er door de GGD Groningen een onderzoek gedaan naar de kwaliteit van het binnenmilieu in 18 kinderdagverblijven. Er zijn metingen verricht in 35 groepsruimten en slaapkamers. Ventilatie, temperatuur, luchtvochtigheid, microstof en bacteriën in de lucht zijn gemeten. De conclusie luidde als volgt: de waarden gemeten in het binnenmilieu van kinderdagverblijven zijn veelal te hoog of te laag; er is geen kinderdagverblijf aangetroffen waarin het binnenmilieu in alle opzichten optimaal was.

Bron: Binnenmilieu van kinderdagverblijven, samenvattend rapport juli 1999. Gea Meijer, Frans Duijm, Fons van der Lucht, Rianneke Slot. GGD Groningen

Wanneer er onvoldoende aandacht aan een gezond binnenmilieu wordt besteed, kan dit leiden tot bijvoorbeeld een onbehaaglijk gevoel, hoofdpijn, prikkeling van ogen, neus of keel, allergieën, luchtwegontstekingen en andere infecties of vergiftigingen. De in dit hoofdstuk beschreven factoren zijn daarbij van belang.

Voor meer uitgebreide informatie over binnenmilieu in kindercentra zie 'Binnenmilieu in kinderdagverblijven, 2004, GGD Groningen' (www.ggd Kennisnet.nl zoeknummer 24036).

2.1 Ventilatie

Voldoende ventilatie is een voorwaarde voor een gezond binnenmilieu. Als een ruimte bedompt ruikt voor iemand die binnenkomt, is dat een indicatie dat de ventilatie onvoldoende is. Bij onvoldoende ventilatie kunnen onder meer de volgende klachten optreden: hoofdpijn, irritaties aan ogen of slijmvliezen en astmatische klachten. Doordat in slecht geventileerde ruimten onnodig veel ziektekiemen in de lucht aanwezig zijn, neemt ook de kans op infectieziekten toe.

Als een kind kinkhoest heeft dan verspreidt deze bacterie zich na hoesten via kleine, in de lucht zwevende vochtdruppeltjes die afkomstig zijn uit de neus en mond van het besmette kind. Hoe meer er gehoest wordt, hoe hoger het aantal bacteriën in de lucht. Deze zogenaamde aërosolen blijven tot acht uur in een ruimte zweven.

2.1.1 Ventileren

Ventileren is het voortdurend verversen van lucht. Buitenlucht vervangt daarbij de binnenlucht die verontreinigd wordt door het continu vrijkomen van vocht, gassen, geurstoffen, micro-organismen en zwevende deeltjes microstof (vaak fijn stof genoemd).

2.1.2 Luchten

Luchten is het in korte tijd verversen van alle verontreinigde binnenlucht door het wijd openzetten van ramen of deuren. Afhankelijk van de windsnelheid is minder dan een kwartier luchten meestal al voldoende om de lucht in een ruimte te verversen. Luchten levert maar een kortdurende verbetering van het binnenmilieu. In de meeste gevallen is de temperatuur binnen tien minuten weer op peil. Luchten is geen vervanging voor ventilatie.

Luchten is belangrijk op momenten dat er extra veel verontreiniging verspreid worden zoals tijdens het stofzuigen of opmaken van bedjes en bijvoorbeeld tijdens bewegingsspelletjes. Luchten is ook 's ochtends vroeg nodig als er 's nachts niet geventileerd is.

2.1.3 Ventilatievoorzieningen en ventilatiegedrag

Ruimten kunnen op twee manieren geventileerd worden. Er kan sprake zijn van natuurlijke ventilatie (ramen, roosters of deuren) of mechanische ventilatie.

Waar geluidsoverlast de mogelijkheden tot ventileren beperkt (denk bijvoorbeeld aan een slaapkamer die aan een doorgaande weg grenst), kan ventilatie met geluidsisolatie aangebracht worden. Een dergelijke suskast moet ook regelmatig van binnen gereinigd worden.

Een goede ventilatie vereist een luchtstroom van tenminste 25 kubieke meter per uur per aanwezige persoon. Deze lucht moet afkomstig zijn van buiten omdat de buitenlucht normaal gesproken veel schoner is dan de binnenlucht. Een forse luchtstroom kan gemakkelijk leiden tot klachten over tocht. Tocht is hinderlijk maar niet gevaarlijk. Hoe groter de afstand tussen de aanwezigen en de ventilatieopeningen, des te minder tocht. Het helpt ook de luchtstroom te verdelen over zo veel mogelijk ventilatieopeningen.

2.2 Temperatuur- en vochtbalans

De behaaglijkheid in een ruimte is onder andere afhankelijk van de temperatuur en vochtigheid van de lucht. Door in een ruimte te verblijven komt veel vocht vrij.

In een vochtige omgeving kan condens optreden. Dit maakt groei van huisstofmijten, schimmels en bacteriën gemakkelijker. Gezondheidseffecten die kunnen optreden zijn ontsteking van het neusslijmvlies (hooikoortsachtige verschijnselen), infecties van de luchtwegen, astma of eczeem.

2.2.1 Temperatuur

Om gezondheidsklachten te voorkomen moet gestreefd worden naar een goede temperatuur. In een huiskamer is dit 20°C. In ruimten waar kinderen verblijven mag de temperatuur niet lager zijn dan 17°C en niet hoger dan 27°C. Voor slaapkamers is 17°C de optimale temperatuur. Hier mag de temperatuur nooit lager zijn dan 15°C, anders treedt er condensatie op. Bij condensatie trekt vocht in poreus materiaal zoals matrassen, wat aantrekkelijk is voor schimmels. In een slaapkamer mag de temperatuur niet hoger dan 25°C zijn.

Om condensvorming te voorkomen geldt als algemene regel dat temperatuurschommelingen van meer dan 5°C voorkomen moeten worden.

Om te voorkomen dat matrasjes vochtig worden waardoor groei van schimmels en huisstofmijt op kan treden, is het van belang dat er aandacht is voor de temperatuur in slaapvertrekken. Door een thermometer op te hangen kan eenvoudig afgelezen worden of de ruimte door het ventilatiegedrag niet te veel afkoelt.

De ervaring van temperatuur is zeer persoonsgebonden. Terwijl de ene persoon al bij 24°C loopt te puffen, voelt de ander zich bij deze temperatuur juist prettig. Wanneer het gevoel bestaat dat de temperatuur in een ruimte structureel te hoog is, is het handig om gedurende enkele weken de thermometer af te lezen en de temperatuur te noteren. Als blijkt dat de temperatuur gedurende deze periode vaak te hoog is, moeten maatregelen overwogen worden. Het spreekt voor zich dat wanneer er in de zomerperiode sprake van een hittegolf is, maatregelen nauwelijks zinvol zijn.

Bij warm weer is nachtventilatie belangrijk om vocht af te voeren, omdat het dan buiten koeler is dan binnen. In de zomer is een te hoog vochtgehalte ook wat te verlagen door in de ochtend de zon de ruimte te laten opwarmen en daarna te luchten.

2.2.2 Vochtbalans

Binnen zijn er veel bronnen van vocht zoals wasdrogers, dweilwater, planten, maar ook de aanwezige personen. Daarnaast kunnen bouwkundige gebreken (lekkage of doorslag, optrekkend vocht, water in de kruipruimte) vochtproblemen veroorzaken. Vochtproblemen ontstaan als de vochtproductie niet in balans is met de afvoer van vocht via ventilatie.

Het luik naar de kruipruimte mag geen gat hebben en moet op rubberstrips liggen zodat er geen kieren zijn. Deze eis dient om te voorkomen dat vocht, schimmels en radon uit de kruipruimte in de verblijfsruimten komen.

Radon is een radioactief gas dat ontstaat uit natuurlijke stoffen in de bodem en in bouwmaterialen.

Koude oppervlakken trekken vocht aan (condens). Dit veroorzaakt een toename van huisstofmijten en schimmels en hun allergenen. Kinderen kunnen overgevoelig zijn voor allergenen van huisstofmijten. Dit kan gepaard gaan met astma of eczeem. Huisstofmijten leven vooral in matrassen, kussens, beddengoed, vloerbedekking, in de stoffering van meubels en in andere textiele voorwerpen zoals knuffels, maar ook wel op stoffige plekken en op ruwe wanden.

De hoeveelheid mijtenallergeen in textiel is vooral afhankelijk van de beschikbare hoeveelheid vocht en de wasfrequentie.

Langdurig beslagen ruiten met enkelglas of kortdurend beslagen ruiten met dubbelglas, vochtplekken of schimmels op de muur, vochtminnend ongedierte zoals pissebedden, zilvertisjes of slakken duiden op een te hoge luchtvochtigheid. Om de relatieve luchtvochtigheid te meten is het noodzakelijk dat er een (bij voorkeur digitale) hygrometer is. Op een hygrometer kan de luchtvochtigheid afgelezen worden.

Een niet-digitale hygrometer moet ten minste eens per jaar geijkt worden. Wikkel hem in een goed vochtige doek. Na een uur moet de hygrometer 95% aanwijzen. Stel hem zonodig bij en herhaal de procedure.

Een optimale relatieve luchtvochtigheid ligt tussen de 40% en 60%.

Een lagere vochtigheid heeft een nadelige invloed op de slijmvliezen. Dit kan leiden tot irritatie van ogen, neus en keel, en tot verminderde weerstand tegen infecties. Kinderen met luchtwegaandoeningen kunnen hierdoor extra klachten hebben. Ook neemt de kans op griep toe doordat Influenza-virussen langer leven in droge lucht.

Hoe groter het verschil tussen binnen en buitentemperatuur is, hoe droger de lucht binnen wordt. Door dit mechanisme worden in de winter veel ruimten te droog.

Hang geen waterbakjes aan radiatoren. Groei van algen en andere micro-organismen in waterbakjes kunnen gezondheidsklachten teweeg brengen.

Door een hogere vochtigheid kan de overlevingsduur van andere bacteriën en virussen (in tegenstelling tot Influenza die langer leeft in droge lucht) in de lucht toenemen. Ook is een hoge luchtvochtigheid bevorderlijk voor schimmels en mijten.

Een gezonde slaapomgeving heeft te maken met verschillende aspecten. Je moet hierbij denken aan gezondheidsrisico's als gevolg van het binnenmilieu: de temperatuur (niet te warm, niet te koud), de ventilatie (gezonde lucht) en gezondheidsrisico's door overdracht ziektekiemen (voldoende schoonmaakmaatregelen).

Voor actuele informatie over wiegendood kunt u terecht op: www.wiegendood.nl.

2.3 Binnenlucht

De binnenlucht bevat vele stoffen die de gezondheid kunnen schaden. De gastouder moet daarom op de hoogte zijn waar die stoffen vandaan komen en hoe een te intensieve blootstelling te vermijden valt.

Als er twijfel bestaat over de kwaliteit van de binnenlucht, raadpleeg dan een deskundige.

2.3.1 Stoffering

Voorwerpen van textiel zoals vloerkleden, gordijnen, matrassen, boxkleden en gestoffeerd meubilair vormen een belangrijke bron van allergenen. Allergenen zijn stoffen die een allergische reactie kunnen veroorzaken zoals astma of allergisch eczeem. Veel kinderen zijn overgevoelig voor allergenen, vooral van huisstofmijten en huisdieren, maar ook wel voor huidschilfers van andere mensen. Allergenen zijn vooral schadelijk voor kinderen die een allergie hebben. Maar ook gezonde kinderen kunnen door contact met allergenen allergieën ontwikkelen.

Piepen op de borst en kortademigheid komt bij 300.000 kinderen voor.

Astmatische klachten komt bij 16% van de kinderen op 2 jarige leeftijd voor. Dit neemt af tot 10% bij 14 jarigen.

Eenderde van de kinderen met astmatische klachten krijgt uiteindelijk astma.

Jaarlijks worden meer dan 3000 kinderen opgenomen in een ziekenhuis vanwege hun astma.

Bron: astma bij kinderen, Astma Fonds, juli 2003

Gezien de gezondheidsrisico's van verhoogde allergeengehalten, is het raadzaam om in ruimten waar kinderen verblijven deze gehalten zo laag mogelijk te houden. Vooral baby's verblijven langdurig dichtbij allergeenbronnen. Om de woning waar gastouderopvang plaats vindt toegankelijk te maken voor kinderen met allergieën is het raadzaam een deskundige te raadplegen.

In de woning waar gastouderopvang plaats vindt kunnen huisdieren aanwezig zijn. Ook als dat niet zo is kunnen hun allergenen worden verspreid via de kleding van mensen die thuis huisdieren hebben. Ook komen allergenen binnen via tweedehands spullen (denk aan banken of knuffels) uit huizen met huisdieren.

Stofzuigen verwijdert wel een deel van de allergenen, maar is niet afdoende om textiele voorwerpen allergeen-arm te maken. Een gladde vloer (bedekking) heeft met het oog op het verwijderen van stof en allergenen de voorkeur. Linoleum is doorgaans de beste keus. Glad afgewerkt kurk kan ook geschikt zijn.

2.3.2 Rook

Bij verbranding van tabak of wierrook ontstaat veel rook. Rook bestaat uit gassen en vaste deeltjes microstof, een mengsel van honderden verschillende schadelijke stoffen. Deze stoffen hebben een nadelige invloed op de luchtwegen en de longen van zowel de roker als die van de meeroker.

2.3.3 Stoffigheid

De inrichting van de ruimten moet het mogelijk maken ze gemakkelijk schoon te houden. Een goede keuze en opstelling van meubilair en een goede schoonmaak voorkomen het ontstaan van stofnesten.

Werkzaamheden en activiteiten kunnen veel stof doen opwaaien. Zwevende stofdeeltjes vormen een risico voor de gezondheid (luchtwegklachten bijvoorbeeld), meer nog dan een zichtbaar laagje stof of een stofnest.

Bij het wissen van een schoolbord kan veel stof vrijkomen. Door het gebruik van een natte spons in plaats van een droge wisser, wordt voorkomen dat stof in de ruimte terecht komt. Laat de spons na gebruik drogen. Daarnaast is er stofvrij krijt te koop. Een alternatief, het whiteboard, heeft als bezwaar dat de stiften veel sterk geurende oplosmiddelen afgeven.

2.3.4 Verf, lijm en spuitbussen

In veel verf, lijm en spuitbussen zitten oplosmiddelen (vluchtige organische stoffen) die tijdens het gebruik verdampen. Deze stoffen kunnen irritatie van slijmvliezen, hoofdpijn en vermoeidheid veroorzaken. Dit geldt ook voor middelen die bedoeld zijn om verfvlekken of lijmresten te verwijderen.

Het gebruik van spuitbussen in een kleine ruimte kan leiden tot explosiegevaar.

Spuitbussen verspreiden een nevel die gemakkelijk in de longen terecht kan komen en die zeker niet bevorderlijk is voor de gezondheid.

2.3.5 Verbrandingsproducten

Vuur heeft een ongunstige invloed op het binnenmilieu: vuur produceert verbrandingsgassen en roetdeeltjes. Die gassen en deeltjes zijn nadelig voor de gezondheid.

Vooral een gasoven of een geiser zonder afvoerkanaal verspreiden binnen veel verbrandingsproducten. Ook koken op gas beïnvloedt het binnenmilieu negatief. Wanneer er in de woning waar gastouderopvang plaats vindt open verbrandingstoestellen (een ouder type geiser of verwarmingsketel dat voor de verbranding lucht aanzuigt uit de binnenruimte) aanwezig zijn, komen de verbrandingsproducten vaak tijdelijk naar binnen. De oorzaak kan zijn dat de wind in de afvoerpijp blaast of dat in de buurt van de ketel een mechanische afzuiging zit. Zo kunnen kinderen aan verbrandings-

producten worden blootgesteld. Er bestaat bij deze toestellen onder andere kans op koolmonoxide vergiftiging. Koolmonoxide is een reukloos gas dat dodelijk kan zijn.

2.3.6 Asbest

Asbest vormt een risico als er vezeltjes in de lucht komen door beschadiging. Bij niet-hechtgebonden asbest is dat nauwelijks te voorkomen. Dit moet daarom altijd vervangen worden, zowel met oog op de gezondheid als om wettelijke redenen.

Hechtgebonden asbest is veilig zolang het niet beschadigd wordt en hoeft niet verwijderd te worden. Bij klussen e.d. treden soms toch beschadigingen op. Verwijdering van asbest moet voldoen aan vele voorschriften.

Laat tenminste een inventarisatie en beoordeling uitvoeren door een gecertificeerd bedrijf.

2.3.7 Schadelijke stoffen via ventilatie

Ook de ventilatievoorzieningen zelf kunnen het binnenmilieu negatief beïnvloeden. Vuilophoping kan de doorgang belemmeren en de kwaliteit van de toegevoerde lucht aantasten.

Als de mechanische ventilatie niet het gewenste resultaat oplevert dient onderzocht te worden of de capaciteit van de mechanische ventilatie voldoende is. Zonder onderhoud vermindert de capaciteit met jaarlijks wel 10%.

Voor meer informatie kunt u terecht bij uw GGD.

2.4 Geluidshinder

Geluidsoverlast kan gezondheidsproblemen tot gevolg hebben. Het gaat dan vooral om hinder, slaapverstoring en stress. Dit heeft gevolgen voor het welbevinden van kinderen en is daarmee van invloed op de gezondheid. Geluidsoverlast kan ontstaan door bijvoorbeeld verkeer (auto's, trams, treinen, vliegtuigen), industrie of bouwwerkzaamheden. Het is van belang dat kinderen kunnen spelen en slapen in een rustige omgeving. Dat betekent dat de slaapruiden stil moeten zijn en dat de woning - zowel binnen als buiten - niet te lawaaiig mogen zijn.

2.5 Leidingwater

Sommige waterleidingen zijn nog van lood. Loden buizen zijn aangebracht tot ongeveer 1960. Ze zijn dik, grijs, en vaak kronkelig en gedeukt. Water dat stilstaat in een loden leiding neemt lood op. Na een uur kan het water al veel lood bevatten. Dergelijk water vormt vooral een risico bij het maken van flesvoeding voor zuigelingen. Maar ook voor andere kinderen is water met lood eigenlijk ongeschikt voor consumptie. Lood is ongunstig voor het functioneren van de hersenen. Doorspoelen van leidingen voorafgaand aan het tappen van water helpt niet in alle situaties.

Het is raadzaam om loden leidingen te vervangen, ook al is het niet verplicht. De kosten zijn in principe voor de eigenaar van het pand. Soms is er subsidie te verkrijgen.

2.6 Huisdieren

Veel kinderen zijn overgevoelig voor huisdieren (hond 12%, kat 8%). Vanuit hygiënisch oogpunt is het daarom niet wenselijk dat er in ruimten waar kinderen verblijven dieren gehouden worden. De enige uitzondering hierop zijn vissen, mits het water goed wordt schoongehouden. In het water van vissen kunnen algen groeien. Sommige soorten algen kunnen allergische reacties uitlokken. Kinderen met astma kunnen allergische reacties ontwikkelen als ze in contact komen met visvoer.

Niet alleen het dier zelf kan overgevoelighedsreacties uitlokken maar ook het voer en hun omgeving (hooi en stro). Ook een bezoek aan een kinderboerderij kan gezondheidsrisico's tot gevolg hebben.

Bron: Binnenmilieu Kinderdagverblijven, adviezen om de aanwezigheid van allergenen te beperken. Januari 2004 GGD Groningen.

2.7 Planten

Sommige planten kunnen door hun sap, geur of stuifmeel een allergische reactie uitlokken. Anderen verzamelen door hun harige bladen veel stof. Ook de pot en de grond moet schoon worden gehouden om stofophoping en schimmelgroei te voorkomen. Wees alert bij het samenstellen van (veld-)boeketten. Veel allergen stuifmeel wordt verspreid door planten met onopvallende groenige aren, bloemetjes of trossen meeldraden zoals allerlei grassoorten, onkruiden en de bloesem van diverse bomen zoals de berk, cipres, els, hazelaar en plataan. In iets mindere mate geldt dit ook voor beuk (inclusief haagbeuk en hopbeuk), ceder, es, eik jeneverbes, liguster, tamme kastanje, thuja en taxus.

Planten met allergenen die beter vermeden kunnen worden

- sterk allergenen planten zoals primula en ficus benjamini
- sterk geurende planten zoals het fresia, hyacint en citroengeranium
- planten met veel stuifmeel zoals bloeiende takken van berk of hazelaar

2.8 Schoonmaken

Schoonmaken is een activiteit waarbij zichtbaar en onzichtbaar materiaal (vuil) verwijderd wordt. Door efficiënt reinigen worden de meeste micro-organismen verwijderd. Door verwijdering van vuil haal je de voedingsbodem weg, zodat de kans op uitgroei van micro-organismen afneemt. Dwarrelende stofdeeltjes kunnen ademhalingsmoeilijkheden opleveren voor astmapatiënten. Door goed schoonmaken wordt het aantal stofdeeltjes verlaagd. Om de hoeveelheid allergenen en huisstofmijten in textiel te reduceren, moet textiel regelmatig op 60°C gewassen worden. Dit geldt niet alleen voor beddengoed maar ook voor bijvoorbeeld boxkleden, verkleedkleden en knuffels.

In een normale situatie is goed en regelmatig reinigen voldoende om besmettingsrisico's tot een aanvaardbaar niveau te beperken. De frequentie waarmee gereinigd moet worden is afhankelijk van de snelheid en de mate van vervuiling van de verschillende ruimten.

2.8.1 Huishoudelijk reinigen

Voor reinigen gelden de volgende principes;

- zichtbare verontreinigen moeten direct verwijderd worden
- omdat oppervlakken, hulpmiddelen en materialen door gebruik onzichtbaar besmet kunnen raken, is periodiek reinigen noodzakelijk

De praktijk leert dat risico's die ontstaan niet zozeer een gevolg zijn van een gebrek aan kennis over hygiëne, maar vooral te wijten zijn aan het niet zorgvuldig toepassen daarvan.

Ziektekiemen kunnen verspreid worden via handcontactpunten zoals kranen, lichtknopjes, deurkrukken en doorspoelknoppen. Het is daarom van belang dat er extra aandacht aan het reinigen van handcontactpunten wordt besteed.

In 2003 verricht onderzoek heeft uitgewezen dat de hygiëne in openbare toiletten langzaam verbetert. Honderdvijftig openbare toiletten werden bezocht en beoordeeld op vier onderdelen: de toiletzitting, in 49% van de gevallen het sterkst vervuild, gevolgd door de knop van de kraan met 38% op de tweede plaats, op drie de spoelknop met 33% en tot slot is de toiletdeur met 11 % het minst vervuilde onderdeel. De onderzoekers hebben onder-

scheid gemaakt tussen vier sectoren: de gezondheidszorg, de horeca, diverse openbare gebouwen en warenhuizen. Het blijkt dat de gezondheidszorg met 26% 'goed' de schoonste openbare toiletten heeft. Met 19% en 22% nemen horeca en warenhuizen respectievelijk de tweede en derde plek in. Hekkenluiters zijn diverse openbare gebouwen zoals gemeentehuizen, sportcomplexen, bibliotheken en NS-stations. Gemiddeld scoorde slechts 14% van de toiletten 'goed'.

Bron:Hygiëne Bulletin februari 2004

2.8.2 Desinfecteren van materialen

In situaties waarin een verhoogd risico op besmetting verwacht kan worden, kan desinfectie toegepast worden. Er is dan sprake van een zogenaamde medische indicatie.

Desinfectie is nodig als;

- een oppervlak met bloed verontreinigd is (bijvoorbeeld uit bloedneus of wondjes)
- verontreiniging heeft plaatsgevonden door bloederige diarree
- in bijzondere situaties (zoals bij een epidemie) op advies van de GGD

Desinfectie is alleen afdoende, wanneer er eerst goed huishoudelijk gereinigd is. Een desinfectans moet strikt volgens voorschrift gebruikt worden. De juiste volgorde van handelingen bij gebruik van chloortabletten, een juiste dosering, voldoende inwerktijd en goed naspoelen en drogen, zijn bepalend voor de effectiviteit en veiligheid van het proces.

2.8.3 Alcohol 70%

Oppervlakken kleiner dan 1/2 m² zoals een aankleedkussen, speelgoed of de thermometer kunnen na huishoudelijk reinigen met alcohol 70% gedesinfecteerd worden. Laat het oppervlak na desinfectie aan de lucht drogen.

2.8.4 Chloortabletten

Voor grotere oppervlakken kunnen chloortabletten gebruikt worden. Omdat de gewenste dosering afhankelijk is van de te bestrijden ziekte, moet hieromtrent overleg met de GGD plaatsvinden. Bleekmiddel is ongeschikt als desinfectans.

Gebruik alleen wettelijk toegelaten desinfectiemiddelen. Dettol, lysol en lyortol mogen niet worden gebruikt.

3 Gezondheidsrisico's als gevolg van het buitenmilieu

Om de gezondheid van de kinderen te kunnen waarborgen is het van belang dat kinderen op momenten dat ze buiten zijn, niet aan omstandigheden worden blootgesteld, die schade aan hun gezondheid kunnen berokkenen.

In dit hoofdstuk zullen een aantal aspecten besproken worden, waar rekening mee gehouden kan worden.

De vraag in hoeverre omgevingsfactoren de gezondheid nadelig beïnvloeden, is niet eenvoudig te beantwoorden. Dit heeft onder meer te maken met het feit dat ziekte door vele factoren wordt bepaald. Daarbij blijkt de milieu-invloed vaak moeilijk te meten en soms niet of nauwelijks te beïnvloeden.

Toch kunnen een aantal omgevingsfactoren benoemd worden, die invloed hebben op de gezondheid.

Voor meer informatie over luchtverontreiniging, bodemverontreiniging, geluid en stank en de gevolgen daarvan voor de gezondheid kan men in veel gevallen terecht bij de lokale GGD (voor adressen zie www.ggd Kennisnet.nl).

3.1 Planten en steken of beten door ongedierte

3.1.1 Planten met allergeen stuifmeel

Verspreiders van allergeen stuifmeel zijn:

Planten; planten met onopvallende groenige aren, bloemetjes of trossen meeldraden zoals allerlei grassoorten, onkruiden.

Bomen; de berk (het meest), cipres, els, hazelaar en plataan. In iets minder mate geldt dit ook voor beuk (inclusief haagbeuk en hopbeuk), ceder, es, eik jeneverbes, liguster, tamme kastanje, thuja en taxus, of voor kleine hoeveelheden bloeiend onkruid of gras.

Indien er allergische klachten optreden bij kinderen zou de bron hier gezocht kunnen worden.

3.1.2 Steken door bijen of wespen en tekenbeten

Steken en beten van ongedierte kunnen gezondheidsrisico's tot gevolg hebben. Wanneer kinderen buiten spelen bestaat de kans dat ze door een bij of wesp gestoken worden. De steken zijn pijnlijk en kunnen allergische reacties tot gevolg hebben. Ook tekenbeten zijn niet uit te sluiten. Tekenbeten kunnen de ziekte van Lyme veroorzaken.

De ziekte van Lyme is een veel voorkomende ziekte die wordt veroorzaakt door een bacterie die door teken wordt overgebracht. Teken zijn kleine spinachtige insecten die in struikgewas en bomen voorkomen. Om zich te voeden bijt een teek zich vast in de huid van een mens of dier en zuigt zich vol met bloed. Twintig tot dertig procent van de teken in Nederland zijn geïnfecteerd met deze bacterie.

Behandeling tekenbeet

Na een tekenbeet moet de teek met een tekenpincet (met draaiende beweging) verwijderd worden. De wond moet met jodium of alcohol 70% gedesinfecteerd worden. Informeer ouders bij tekenbeten zodat ze alert zijn op symptomen die wijzen op de ziekte van Lyme. Het eerste symptoom is een rode plek die na een week tot een maand op de plaats van de tekenbeet ontstaat. In een later stadium gaat de ziekte gepaard met griepachtige verschijnselen. Tijdig behandelen met antibiotica voorkomt ernstige complicaties.

Behandeling bijen- of wespensteek

Mocht een kind gestoken worden dan dient als volgt gehandeld te worden;

- verwijder na een bijensteek de angel direct met een pincet, knijp niet in de angel, zo wordt extra gif in het lichaam gestuwd. Zuig het gif met een speciaal daarvoor bedoeld spuitje uit het wondje
- koel het wondje om zwelling tegen te gaan. Dep met verdunde ammonia (10%) na een bijensteek. Dep met verdunde ammonia (10%) of azijn na een wespensteek

3.2 Hygiëne in zandbakken

Zand van (buiten)zandbakken kan op verschillende manieren verontreinigd zijn. In zandbakken worden allerlei biologische verontreinigingen aangetroffen. Het gaat hierbij voornamelijk om etensresten en natuurlijk materiaal zoals bladeren, paddestoelen en gras. Deze verontreinigingen zijn op zich niet gevaarlijk. Er is wel een risico dat muizen, ratten en vogels op de etensresten afkomen, waardoor uitwerpselen in het zand terecht komen. Ook uitwerpselen van honden en katten kunnen in het zand terecht komen.

Ontlasting van honden en katten kunnen spoorwormen bevatten. Als er eitjes van spoorwormen via de ontlasting van honden of katten in het zand terecht komen kan dat niet alleen vervelende maar soms ook ernstige gezondheidsklachten veroorzaken. Ziekteverschijnselen kunnen zijn griepachtige klachten, koorts, buikklasten en prikkelhoest. Er kunnen long- en leverklachten

optreden. Bij kinderen met een allergische aanleg kunnen astmatische klachten eerder tot uiting komen.

Het is zodoende van belang dat wordt voorkomen dat kinderen langs deze weg besmet raken. Omdat het zand ook onopgemerkt vervuild kan zijn, wordt aangeraden een aantal werkafspraken rondom het gebruik van zandbakken te maken.

Bron: Informatiestandaard Spoelwormen (toxocara) 01-09-2000 Burgt, Marieke van der/Waldhober, Quita. www.ggd Kennisnet.nl

Om gezondheidsrisico's in te perken is het belangrijk dat preventieve maatregelen worden getroffen. De belangrijkste maatregel is het weren van katten en honden uit de zandbak.

Het komt regelmatig voor dat het aanbrengen van een net geen optie is vanwege overlast door vandalisme. Als dat het geval is moet het zand voor gebruik gecontroleerd worden op eventueel aanwezige verontreinigingen. Uitwerpselen van honden en katten moeten met ruim zand eromheen worden weggeschept. Wanneer er in het zand uitwerpselen van honden of katten worden aangetroffen, die er langer dan 3 weken in hebben gelegen (na een vakantieperiode bijvoorbeeld), is verschonen van het zand noodzakelijk. Daarnaast is het verschonen van de zandbak nodig wanneer het zand zichtbaar vuil is.

3.3 Klimaat

Kinderen spelen gedurende het hele jaar buiten. Op momenten dat de weersomstandigheden extreem zijn, kan dit nadelige gevolgen hebben voor de gezondheid van de kinderen. Als kinderen in de zon spelen kunnen ze verbranden. Langdurige blootstelling aan UV straling kan huidkanker tot gevolg hebben. Ook is niet uit te sluiten dat een kind een zonnesteek oploopt.

Warmtestuwing ontstaat doordat het lichaam zijn warmte niet goed kwijt kan ondanks overvloedig zweten. Het verlies van veel water en zouten bedreigt de functie van o.a. de hersenen. Dan kan de huid bleek worden en het zweten stoppen, waardoor de lichaamstemperatuur oploopt tot boven 40°C. Dit heet een zonnesteek en is een levensbedreigende situatie. De aandoening kan gepaard gaan met verwardheid, hoofdpijn, slaptte, epileptische aanvallen, en bewusteloosheid. Een zonnesteek moet zo spoedig mogelijk door een arts of in een ziekenhuis behandeld worden.

Eerste hulp bij warmtestuwing of een zonnesteek: schaduw zoeken en het slachtoffer afkoelen met koud water. Door overmatig zweten kan een zouttekort ontstaan. Geef slokjes water en een snuifje zout. Bouillon of dunne soep is ook goed. Bedek de blote

huid met natte, koele doeken. Maak de doeken om de vijf minuten opnieuw nat. Een ventilator kan voor extra afkoeling zorgen.

Een ander risico is uitdroging. Bij extreme hitte is het van groot belang dat kinderen extra drinken omdat ze veel vocht verliezen.

In de winter daarentegen kan de gezondheid geschaad worden door onderkoeling of bevriezing. Het is van belang dat tijdens bijvoorbeeld een wandeling onderkoeling bij baby's wordt voorkomen. Ook kan een lage temperatuur gevaar opleveren als kinderen lange tijd buiten (in de sneeuw) spelen.

3.4 Bodemverontreiniging

Op talloze plaatsen in Nederland bevat de bodem stoffen die daarin van nature niet, of in veel lagere concentraties voorkomen. Meestal heeft dat geen problemen voor de gezondheid tot gevolg. Wanneer een woning is gebouwd op verontreinigde grond kan dit in sommige situaties gevolgen hebben voor de gezondheid van kinderen. De belangrijkste weg waardoor kinderen iets van een eventuele verontreiniging binnenkrijgen is door het inslikken van grond als ze spelen. Daarom wordt er bij de risico's van personen aan bodemverontreiniging van uitgegaan dat alleen de bovenste laag van de grond van belang is. De belangrijkste risicogroep, via deze blootstellingsroute, vormen kinderen (1-4 jaar) omdat zij rechtstreeks in contact komen met de bodem en tijdens het spelen daadwerkelijk verontreinigde bodemdeeltjes inslikken (hand-mond-contact).

Verder kunnen verontreinigingen via de voedselketen een rol spelen. Hierbij moet gedacht worden aan het eten van verontreinigde gewassen of van verontreinigd voedsel van dierlijke aard. Tenslotte moet worden voorkomen dat kinderen in aanraking komen met bestrijdingsmiddelen.

Als er aanwijzingen voor bodemverontreiniging zijn zal een deskundig onderzoek verricht moeten worden. Raadpleeg bij twijfel de GGD.

3.5 Luchtverontreiniging

De buitenlucht rondom de woning waar de kinderen opgevangen worden moet van goede kwaliteit zijn. Er is steeds lucht van buiten nodig voor het verversen van de binnenlucht. De mate van verontreiniging van de buitenlucht bepaalt daarmee het basisniveau van de kwaliteit van de binnenlucht.

Er gelden wettelijke normen (luchtkwaliteitseisen) voor de mate van luchtverontreiniging, o.a. voor stoffen in uitlaatgassen van verkeer.

Op veel plaatsen langs drukke wegen worden normen overschreden. Als de woning waar gastouderopvang plaats vindt in een gebied ligt waar dat het geval is, moeten er, als daar aanleiding toe is, in samenspraak met een medisch milieukundige onderzocht worden of extra voorzieningen getroffen kunnen worden om de kwaliteit van de binnenlucht te waarborgen.

3.6 Stankoverlast

Door stankoverlast kan ernstige hinder ontstaan. Het gaat hierbij dan vooral om aantasting van het welzijn. Dit kan ertoe leiden dat de gastouder er voor kiest minder of niet met de kinderen naar buiten te gaan. Ook kan stankoverlast het ventilatiegedrag negatief beïnvloeden. Dit is een reden om ook hier alert op te zijn.

4 Gezondheidsrisico's als gevolg van het (uit)blijven van het) medische handelen

Als het kind geneesmiddelen nodig heeft gedurende het verblijf bij de gastouder zullen de ouders hun 'zeggenschap' over de toediening van de medicamenten over willen dragen aan de gastouder.

Doordat kinderen gedurende een langere aaneengesloten periode bij de gastouder kunnen verblijven is niet uit te sluiten dat het noodzakelijk is dat medische handelingen worden uitgevoerd. Dit kan enerzijds te maken hebben met (chronisch) zieke kinderen, of een gevolg zijn van een ongeluk (EHBO).

Om de gezondheid van de kinderen te kunnen waarborgen is het van groot belang dat de geneesmiddelen op een juiste wijze verstrekt worden en medisch handelen op een verantwoorde wijze plaatsvindt.

4.1 Geneesmiddelenverstrekking*

In principe moeten er bij gastouders geen medicamenten verstrekt worden tenzij er een medische noodzaak bestaat vanuit de gezondheidstoestand van het kind. Niet alle geneesmiddelen kunnen toegediend worden door de gastouder. Er zijn diverse medische handelingen die alleen door gekwalificeerde beroepsbeoefenaren zoals een arts of verpleegkundige uitgevoerd mogen worden. Het toedienen van een injectie is bijvoorbeeld voorbehouden aan deze beroepsbeoefenaren. Gastouders mogen geen injecties geven, ook niet als de ouders het zelf wel doen, tenzij ze hiervoor opgeleid zijn.

Dit is geregeld in de Wet op de Beroepen in de Individuele Gezondheidszorg (Wet BIG).

Indien er een verschil lijkt te bestaan tussen het doktersvoorschrift en de bijsluiter, overleg dan eerst met de ouders. Bij twijfel het geneesmiddel nooit toedienen!

Kinderen kunnen allergisch reageren op toegediende medicamenten. Zo kan een medicijn als penicilline een allergische reactie teweeg brengen.

Daarom is het van belang dat een nieuw geneesmiddel/zelfzorgmiddel altijd eerst thuis gebruikt wordt. Om problemen te voorkomen moeten de medicijnen volgens doktersvoorschrift gedoseerd worden. Tenslotte dient rekening gehouden worden met het bewaarvoorschrift van het geneesmiddel/zelfzorgmiddel.

* Protocol 'geneesmiddelenverstrekking en medische handelingen binnen kindercentra' van de Vakgroep inspectie kinderopvang (PIKO) van GGD Nederland (www.ggd Kennisnet zoeknummer 25033)

Op het moment dat kinderen naar de gastouder gebracht worden is het doorgaans een drukte van jewelste. Als ouders op dat moment mondeling aangeven dat er medicijnen verstrekt moeten worden, is niet uit te sluiten dat er misverstanden ontstaan.

De toediening van medicamenten moet met de nodige zorgvuldigheidsmaatregelen omkleed worden. Het is daarom goed om ouders een 'overeenkomst medicijnverstrekking' te laten invullen. De gastouder heeft zo de mogelijkheid om op het moment dat de medicatie verstrekt moet worden, nog eens rustig na te lezen wat van hen verwacht wordt. Als er twijfels rijzen met betrekking tot het verstrekken van medicijnen moet dit altijd met de ouder kortgesloten worden. Zo mag er bijvoorbeeld geen onduidelijkheid bestaan met betrekking tot de opdracht die door ouders gegeven wordt.

Het is van belang dat de naam en het telefoonnummer van de huisarts van de kinderen bekend zijn. Omdat er geen garantie is dat die arts te allen tijde bereikbaar is (artsen met een eenmans praktijk gaan tenslotte ook op vakantie) kan het handig zijn om met een in de directe omgeving van het de woning waar de gastouderopvang plaats vindt gehuisveste arts af te spreken dat hij/zij bij calamiteiten geraadpleegd mag worden.

Niet alle geneesmiddelen kunnen toegediend worden door de gastouder en de gastouder mag niet zomaar medische handelingen uitvoeren.

De zogenoemde 'afgeleide medische handelingen' (zoals een vingerprik om de bloedsuiker te bepalen bij kinderen met diabetes) bijvoorbeeld, zijn handelingen die de gastouder alleen kan verrichten als men vooraf geïnstrueerd is. Ook in geval van calamiteiten is het van belang dat de gastouder weet hoe te handelen.

4.2 Medische dossiers

Om de gezondheid van de kinderen te kunnen waarborgen is het van groot belang dat de geneesmiddelen op een juiste wijze verstrekt worden en medisch handelen op een verantwoorde wijze plaatsvindt. Om dit goed te kunnen doen zijn medische dossiers van kinderen onmisbaar. In deze medische dossiers worden gegevens bijgehouden van kinderen. Denk hierbij aan;

- Ziekten/aandoeningen
- Allergieën
- Evt. informatie over behandeling/ medicijnen
- Gegevens huisarts
- Vaccinatiegegevens
-

Naast het verzamelen van deze gegevens is het van belang dat er afspraken worden gemaakt tussen het gastouderbureau en de gastouder over wie deze dossiers beheert, op welke wijze dat wordt gedaan en hoe er zorg voor wordt gedragen dat de gastouder op de hoogte is van de inhoud van de dossiers.

4.3 Medisch handelen

Medische handelingen zijn in een drietal categorieën in te delen.

Categorie 1: voorbehouden handelingen

De zogenoemde 'voorbehouden handelingen' (zoals het injecteren van een medicament) zijn handelingen die, bij ondeskundige uitvoering, (ernstige) risico's met zich mee brengen. Deze handelingen mogen alleen door (para-) medisch bevoegd personeel verricht worden.

Categorie 2: niet-voorbehouden handelingen

Dit zijn handelingen die niet voorbehouden zijn maar waarvan de uitvoering met de nodige zorgvuldigheid omkleed moet zijn. Deze zogenoemde 'afgeleide medische handelingen' (zoals een vingerprik om de bloedsuiker te bepalen bij kinderen met diabetes) zijn handelingen die de gastouder in principe wel zou kunnen verrichten, mits men goed geïnstrueerd is.

Categorie 3: eenvoudige handelingen

Hierbij gaat het om de 'huis-, tuin-, en keukenhandelingen' zoals verzorgen van schaafwondjes en verwijderen van pleisters, het toedienen van medicijnen anders dan injecties. Dit zijn handelingen die in principe zonder problemen door de gastouder uitgevoerd kunnen worden.

4.4 Huid- en wondverzorging

Kinderen met huidaandoeningen hebben vaak wondjes en lopen daardoor een groter risico op infecties.

Wanneer een kind een klein open wondje heeft, moet infectie voorkomen worden. Omdat open wondjes door wondvocht of bloed tot besmetting van de omgeving kunnen leiden, is afdekken van wondjes raadzaam.

Stoffen pleisters zijn vanuit hygiënisch oogpunt alles behalve ideaal. Na contact met water raakt de pleister doordrenkt waardoor bloed of wondvocht via de natte pleister verspreid kan worden. Kies daarom voor niet-waterdoorlatende pleisters.

4.5 Hoe om te gaan met bloed?

In bloed kan een virus aanwezig zijn zoals het Hepatitis B of Hepatitis C-virus of het HIV-virus. Besmetting met deze virussen vindt bij kinderen in de regel voor, tijdens of kort na de geboorte plaats. De meeste kinderen hebben geen klachten en vaak is niet eens bekend dat ze besmet zijn. Via bloed-bloed-contact kunnen de virussen op anderen worden overgedragen.

Bart pakt een leeg theeglas van tafel en rent uitdagend weg. Hij struikelt met het glas in zijn hand. Bij de valpartij veroorzaken de scherven snijwonden in Barts arm. De wondjes worden door de gastouder verbonden. Daarna worden de scherven opgeruimd. Terwijl de gastouder in de veronderstelling leeft dat alle scherven zijn opgeruimd blijkt dat ze een met bloed besmeurde scherf die onder een kast terecht gekomen is, over het hoofd heeft gezien. Klara ligt op de grond en ziet de scherf liggen. Ze raapt de scherf op om hem trots op te ruimen. De glasscherf veroorzaakt een snee in Klara's vinger.....

Bij bloed-bloed-contact komt het bloed van de ene persoon direct in contact met het bloed van een andere persoon. Dit is bijvoorbeeld het geval als iemand zich prikt aan een gebruikte injectienaald. Dit kan gebeuren tijdens een wandeling in het park. Verder kan niet worden uitgesloten dat besmetting met bloed-overdraagbare ziekten tijdens bijvoorbeeld wondverzorging plaats vindt. De kans op besmetting is klein en besmetting vindt niet plaats als de huid intact is.

Ook als een kind een ander kind tot bloedens toe bijt is er een risico op het overdragen van bloedoverdraagbare aandoeningen.

4.5.1 Behandeling

Spoel bij bloedcontact de wond goed uit en desinfecteer de wond met betadinejodium. Bel daarna (binnen 24 uur) de huisarts of de GGD en vraag of aanvullende maatregelen noodzakelijk zijn.

5 Aanvullende gezondheidsinformatie

In dit deel van de gezondheidsinformatie worden een aantal onderwerpen besproken die niet in de inventarisatielijst terug komen. Omdat het onderwerpen betreft, waar regelmatig vragen over worden gesteld, is er voor gekozen om ze hier kort aan te stippen.

5.1 Gezonde voeding

Gezond eten levert een belangrijke bijdrage aan een gezond leven. Het kan het risico verkleinen op chronische ziekten, zoals hart en vaatziekten, diabetes en een aantal vormen van kanker. Een gezond eetpatroon is ook de basis voor een gezond gewicht. In het algemeen geldt een gevarieerd eetpatroon met weinig verzadigd vet en volop groente en fruit als gezond. Elk voedingsmiddel levert verschillende voedingsstoffen in verschillende hoeveelheden. Door gevarieerd te eten, is de kans het grootst dat het lichaam voldoende van alle voedingsstoffen opneemt. De basisvoeding die het Voedingscentrum aanbeveelt, zorgt voor voldoende voedingsstoffen. Deze kenmerkt zich door een ruime hoeveelheid brood, aardappelen, rijst of pasta en groente en fruit, aangevuld met melk en kaas, vlees, vis of eieren, en een kleine hoeveelheid halvarine of margarine. Verder is voldoende vocht van belang. Deze tekst komt van de site van het Voedingscentrum. Zie voor meer informatie www.voedingscentrum.nl.

5.2 Luizen en ongedierte

Ongedierte levert een gevaar voor de gezondheid op door verspreiding van ziekteverwekkende micro-organismen. Het moet daarom adequaat bestreden worden. Vaak is het onvoldoende om alleen verdelgingswerkzaamheden uit te voeren. Doorgaans moeten er ook bouwkundige en hygiënische maatregelen en maatregelen met betrekking tot de opslag van producten genomen worden. Wanneer het nemen van maatregelen niet afdoende is, moet bestrijding plaatsvinden. Dit moet veelal gebeuren door een professioneel bedrijf.

5.2.1 Hoofdluis

Hoofdluizen zijn kleine grauwe beestjes die leven van mensenvloed. De eitjes (neten) zitten aan de haren vastgekleefd. Hoofdluis zit meestal achter de oren, in de nek of onder het haar en veroorzaakt jeuk. Hoofdluis komt zowel bij kinderen als bij

volwassenen voor en heeft niets te maken met een slechte hygiënische verzorging. Luizen zijn overlopers. Door met de haren tegen elkaar aan te komen, kan de luis van het ene hoofd naar het andere overlopen. Jonge kinderen hebben hierdoor meer kans op hoofdluis. Ook kunnen de beestjes zich in kleding (onder meer kragen van jassen) en beddengoed bevinden. Hoofdluizen veroorzaken in principe alleen maar jeuk. Bij de eerste besmetting treedt de jeuk pas na één of twee weken op. Voor zover bekend dragen hoofdluizen geen ziektes over. Door krabben kunnen korstjes op de hoofdhuid ontstaan, waardoor infecties optreden.

Hoofdluizen zijn te bestrijden met een speciale luizenkam of een daarvoor bestemde hoofdlotion of shampoo.

Om te voorkomen dat luizen via jassen overlopen, kunnen de zogenaamde luizencapes uitkomst bieden.

5.2.2 Kakkerlakken

Kakkerlakken komen in de hele wereld voor. Vooral keukens vormen een aantrekkelijke verblijfplaats voor verschillende soorten kakkerlakken. De aanwezigheid van deze insecten in keukens is ongewenst omdat ze ziektekiemen kunnen verspreiden.

Leefwijze

Kakkerlakken eten alles, wat ook mensen tot voedsel dient. Bij ons voorkomende kakkerlakken vindt men vooral op plaatsen waar hoge temperaturen en een hoge luchtvochtigheid heersen. Door de speciale vorm van de poten zijn ze in staat om op gladde oppervlakken te lopen en aldus naar hogere verdiepingen door te dringen. Kakkerlakken kunnen door hun vrij platte lichaam goed in smalle spleten kruipen. Overdag bevinden zij zich in hun schuilplaatsen. 's Avonds komen zij hieruit vandaan en gaan op zoek naar voedsel.

Wering

Indien alle naden en kieren en de verbindingen met andere delen van het gebouw worden afgedicht, wordt de kans op verspreiding van de kakkerlakken aanzienlijk verkleind. Daarnaast is het belangrijk dat de kakkerlakken voedsel wordt ontnomen. Dit kan bereikt worden door een zorgvuldige schoonmaak en door het bewaren van levensmiddelen in de koeling of in afsluitbare voorraadbussen. Door de temperatuur, vooral in de keuken, niet boven de 20°C te laten komen worden de levensomstandigheden voor kakkerlakken ongunstig.

Bestrijding

Sommige insecticiden mogen slechts door beroepsbestrijders worden toegepast. Komen de kakkerlakken incidenteel voor dan

kan er gebruik worden gemaakt van de kakkerlakkenlokdoos. De lokdoos bevat geen insecticiden en kan op elke plaats worden toegepast.

5.2.3 Muizen en ratten

Muizen en ratten behoren tot de knaagdieren die praktisch alle voedingsmiddelen van de mens aanvreten. Muizen en ratten verontreinigen voedingsmiddelen met uitwerpselen en urine en verspreiden ziektekiemen.

Wering

Controleer of ramen en deuren goed sluiten en zorg dat gaten in aanwezige roosters niet groter zijn dan 5 millimeter. Dicht naden en kieren rond aan- en afvoerbuizen, luchtroosters en leidingen en dergelijke goed af. Bewaar voedsel nooit los of in geopende zakken. Houd de vloer van magazijnen e.d. vrij van producten. Leeg vuilnisbakken alvorens 's avonds het pand te verlaten.

Bestrijding

De bestrijding van muizen kan het beste gebeuren door professionele bestrijders, omdat op sommige plaatsen resistentie geconstateerd is tegen verschillende bestrijdingsmiddelen.

5.2.4 Vliegen

Sommige vliegen zijn schadelijk omdat ze ziektekiemen verspreiden. Vliegen leven van het voedsel waar ze op af komen. Via hun poten en haren voeren ze bacteriën, die in uitwerpselen van dieren zitten, mee. Vliegen kunnen o.a. bacteriën die ziekten zoals Tyfus, Dysenterie en Cholera overbrengen.

Wering

Bij de wering van de vliegen moeten mogelijke voortplantingsplaatsen worden behandeld met insecticide. Afvoerputjes, gootstenen, stankafsluiters en plaatsen waar water blijft staan en niet regelmatig gereinigd wordt zijn bekende broedplaatsen. Bovendien moet afval één of meerdere malen per dag uit de keuken verwijderd worden. De toegang tot de woning moet met behulp van horren en deuren zoveel mogelijk verhinderd worden.

Bestrijding

Met behulp van insecticide of elektrische vliegengodders kunnen vliegen bestreden worden.

Voor meer informatie over ongedierte en luizen kunt u terecht bij uw GGD, voor adressen zie www.ggd Kennisnet.nl.

6 Literatuurlijst

- Astmafonds. Factsheets, 2004
- GGD Groningen, Meijer G, Duijm F, Lucht F. van der, Slot R. Binnenmilieu van kinderdagverblijven, juli 1999
- GGD Groningen. Binnenmilieu in kinderdagverblijven, 2004
- GGD kennisnet. Burgt, Marieke van der/Waldhober. Informatiestandaard spiegelwormen (toxocara), 01 september 2000
- GGD Limburg. Ir. Jowan J.Q. Kelderman 1999, dr. Gonnie A.W. Jongmans-Liedekerken september 2000. Handboek binnenmilieu scholen en kindercentra
- GGD Nederland. Handboek buitenmilieu, 1996
- GG&GD Amsterdam. Handboek binnenmilieu, 1999
- Hosseinnia M. Meldingen van Infectieziekten door instellingen, december 2001
- Infectieziekteklapper voor Kinderdagverblijven "Kind en Gezin", België maart 2000
- Intermediair april 2004, 39e jaargang, nummer 17: Over de datum. Kees Versluis
- Keuringsdienst van Waren. Zandbakken; Zware metalen en microbiologische besmetting, rapportnummer NDTOY004/01, augustus 2002
- Landelijk Centrum Hygiëne en Veiligheid. Risicoprofiel kindercentra, maart 1996
- Landelijk Centrum Hygiëne en Veiligheid. Risicoprofiel zwemgelegenheden en sauna's, maart 1996
- Landelijke Coördinatiestructuur Infectieziektenbestrijding. Informatiemap infectieziekten en hygiëne in kindercentra, juli 2002
- Lever Fabergé. Hygiëne Bulletin, juni 2003
- Platform Inspecteurs Kinderopvang (Vakgroep inspectie kinderopvang (PIKO). Richtlijn veilig slapen in kindercentra, juli 2000
- Platform Inspecteurs Kinderopvang (Vakgroep inspectie kinderopvang (PIKO). Richtlijn voor geneesmiddelen vestrekking en medische handelingen binnen kindercentra, februari 2002
- Poos M.J.J.C., Gijsen R. Incidentie en sterfte naar leeftijd en geslacht. Volksgezondheid Toekomst Verkenning, Nationaal Kompas Volksgezondheid, RIVM Bilthoven, 26 februari 2004 .
- Voedingscentrum. Goed eten voor baby en peuter, 2002
- Voedingscentrum. Hygiëncode voor de privé-huishoudens, 1999
- Voedingscentrum. Hygiëncode voor de voedingsverzorging in zorginstellingen, november 2001
- Werkgroep Infectie Preventie. Veilig werken bij kraamzorg en partus-assistentie, maart 2004

Colofon

De methode Gezondheidsmanagement is door het LCHV ontwikkeld in opdracht van GGD Nederland en het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Medewerking is verleend door het Landelijke Centrum Milieuhygiëne en hygiënisten van diverse GGD'en. De methode is voorgelegd aan de begeleidingscommissie van het GGD-Nederland project "Protocollering en versterking toezicht" waarin het NIZW, de MOgroep, de Branchevereniging kinderopvang, de ABVAKABO, GGD Nederland (Vakgroep inspectie kinderopvang (PIKO), commissie Jeugd), de VNG en BOinK vertegenwoordigd zijn.